

THE PARADOXES OF AMERICAN INTERVENTIONISM IN THE MIDDLE EAST: FROM COLD WAR TO SEPTEMBER 11

SOĞUK SAVAŞ'TAN 11 EYLÜL'E ORTADOĞU'DA AMERİKAN
MÜDAHALECİLİĞİNİN ÇELİŞKİLERİ

Murad DUZCU¹

Abstract

The September 11 attacks led to permanent changes in the US foreign policy strategies as the key actor of the international system, reshaped after the Cold War. Especially with the Cold War period, the recent history of the Middle East has been determined by the foreign policy doctrines of American administrations, which are mostly unilaterally involved in intervening in the domestic affairs of the countries of the region in order to maximize the national interests of the United States. From the Cold War to the post-9/11 period, the American foreign policy has continued in the context of maximizing national interests and changing security perceptions. However, with regard to regional issues and the involvement of countries' internal affairs, American interventionism has deviated from the context of bilateral relations with the countries in the Middle East as in the Cold War era, and has started to experience a legitimacy crisis. In this article, the Middle East policy of the United States, in terms of persistence and change inclinations in foreign policy analysis, was examined to include the periods of Cold War and September 11 attacks and occupation of Iraq.

Key Words: US foreign policy; the Middle East; American interventionism

Özet

11 Eylül saldırıları Soğuk Savaş sonrası yeniden şekillenen uluslararası sistemin kilit aktörü ABD'nin dış politika stratejilerinde kalıcı değişikliklere yol açmıştır. Ortadoğu'nun yakın tarihi, özellikle Soğuk Savaş dönemiyle birlikte, ABD'nin ulusal çıkarlarını gözetmek için çoğunlukla tek taraflı olarak bölge ülkelerinin iç işlerine karışmayı ve müdahaleyi esas alan, Amerikan yönetimlerinin dış politika doktrinleriyle belirlenmiştir. Soğuk Savaş'tan 11 Eylül sonrası döneme kadar, Amerikan dış politikası ulusal çıkar ve değişen güvenlik algısı bağlamında süreklilik arz etmiştir. Amerikan müdahaleciliği, bölgesel sorunlara müdahil olma ve ülkelerin iç işlerine karışma açısından, Soğuk Savaş dönemine özgü olan Ortadoğu ülkeleriyle ikili ilişkiler bağlamından çıkmış, tek taraflı müdahaleleri içeren bir nitelik arz ederek meşruiyet krizi yaşamaya başlamıştır. Bu makalede, ABD'nin Ortadoğu politikası, dış politika analizinde süreklilik ve değişim eğilimleri bakımından, Soğuk Savaş'tan 11 Eylül saldırıları ve Irak'ın işgaline kadar olan dönemleri içerecek şekilde incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: ABD Dış Politikası; Ortadoğu; Amerikan Müdahaleciliği

¹ Araştırma Görevlisi, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Antakya, Hatay; muradduzcu@mku.edu.tr; ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5587-4774>

GİRİŞ

11 Eylül 2001'de Dünya Ticaret Merkezi'ne ve Pentagon'a düzenlenen saldırılar Amerika Birleşik Devletleri (ABD) topraklarında yer alan askeri ve iktisadi merkezlere yönelik münferit saldırılar olmalarının ötesinde uluslararası politikayı de etkileyen tarihi dönüm noktası olmuştur. İlk olarak, 11 Eylül saldırıları uluslararası sistemin dönüşümü açısından önemlidir. Robert Gilpin (1981), uluslararası sistemin dönüşümüyle ilgili öncelikle sistemin kurucu unsuru siyasal organizasyonun yapısının değişimine diğer taraftan da bölgesel güçlerin ve sistemin düzenleyici mekanizmalarının farklılaşmasına dikkat çekmektedir. Gilpin'e (1981) göre sistem ölçeğinde dönüşüm uluslararası güç dağılımını ve güç dengesini de değiştirmektedir. Bir başka ifadeyle sistemin dönüşümü mevcut uluslararası sistemin işleyişini sağlayan kurumların, teamüllerin ve uluslararası hukukun, devletlerin güç kapasitelerine göre yeniden şekillenmesiyle yakından ilgilidir (Gilpin, 1981: 40). Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile başlayan sistemsel 'belirsizlik sürecinin' paradigmaları 11 Eylül sonrası oluşan yeni uluslararası düzeni tanımlamak için yetersiz kalmaktadır. İkinci olarak, birey-devlet ilişkileri de 11 Eylül saldırılarıyla yükselişe geçen 'küresel terör' algısından etkilenmiş ve terörle mücadele eden devletlerin insanların temel hak ve özgürlüklerini sınırlayan politikalar üretmelerine neden olmuştur. 11 Eylül'ün sistem ölçeğinde ve iç siyasete yönelik iki temel değişiklikten hasıl olan netice, devletlerin, en başta da söz konusu saldırının hedefi ABD'nin dış politikası açısından sonuçlar ortaya çıkarmıştır. Dolayısıyla 11 Eylül saldırılarının ABD dış politikasının, özellikle William J. Clinton (Bill Clinton) ve George W. Bush döneminden itibaren, kayda değer oranda dönüşüme uğramasına neden olmuştur. Bir diğer ifadeyle 11 Eylül tarihi Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte tek süper güç konumunda kalan ABD açısından, yeni bir dış politika anlayışının başlangıç noktasını teşkil etmiştir.

ABD'nin Ortadoğu'ya yönelik dış politika stratejilerini ana hatlarıyla hidrokarbon enerji kaynaklarının yer aldığı ülkelere nüfuz etme, enerji arz güvenliği, kitle imha silahlarının artmasının engellenmesi, İsrail'in güvenliği ve küresel terörle mücadele konuları oluşturmaktadır. Özellikle 1991 Körfez Savaşı sonrası Irak'ın durumu, ABD'nin bölgedeki yaşamsal çıkarları gereği ön plana çıkmıştır. Ayrıca, İran'ın nükleer silah elde etme çabası ABD'ye göre bölge güç dengesi açısından kritik öneme sahiptir. 11 Eylül sonrası öne çıkan başka bir gündem maddesi de terörle savaş kisvesiyle Ortadoğu'da teröre destek verdiği iddia edilen ülkelerin uluslararası arenada yalnızlaştırılmasına yönelik stratejiler oluşturmaktadır. Son olarak, enerji kaynaklarının uluslararası piyasaya arzının ABD önderliğinde Ortadoğu kaynaklı enerji krizlerinin önlenmesi konusu ABD'nin Ortadoğu'ya yönelik dış politikasının özünü oluşturmaktadır (Report of the Presidential Study Group, 2005). Dolayısıyla ulusal çıkarlarını maksimize eden her devlet gibi ABD de yukarıda bahsedilen dış politika amaçları için Ortadoğu'ya yönelik stratejiler geliştirmiştir. Ancak son on yıllarda ABD'nin küresel güç mücadelesindeki konumu itibarıyla Ortadoğu devletlerinin iç işlerine karışma ve rejim değişikliği çabaları meşru varsayılan dış politika hedefleri olarak uluslararası kamuoyuna sunulmuştur. Bir sonraki bölümde, ABD'nin sözü edilen çoğunlukla tek taraflı müdahaleciliğinin Soğuk Savaş dönemine uzanan tarihi kökenleri, ABD devlet başkanlarının isimleriyle müsemma doktrinler çerçevesinde incelenmiş; 11 Eylül sonrası ABD'nin Ortadoğu politikası da dış politikada süreklilik ve değişim bakımından değerlendirilmiştir.

1. Soğuk Savaş Döneminde Amerikan Müdahaleciliğinin Kökenleri

ABD müdahaleciliği, Birinci Dünya Savaşı sonrasında Osmanlı İmparatorluğunun dağılma sürecinin hızlanması ve Arapların nüfus çoğunluğuna sahip olduğu bölgelerin San Remo Konferansı ile Avrupalı devletlerin 'manda' temeline göre yönetimine

birakılmasına kadar uzanmaktadır. Ortadoğu'da savaş sonrası yeni siyasal düzen ABD Başkanı Woodrow Wilson'un ortaya attığı prensipler çerçevesinde şekillenmiştir. Milletler Cemiyeti tarafından 'manda' yönetimi vasıtasıyla görevlendirilen Avrupalı devletlerin Ortadoğu'daki varlığı ABD'nin Wilson prensipleri (self-determinasyon ilkesinin tanınması) karşılığında elde ettiği bir siyasal uzlaşma neticesinde gerçekleşmişti (Goldschmidt Jr, 1995: 192-193). İkinci Dünya Savaşı ise uluslararası politikanın merkezini Avrupa kıtasından Kuzey Amerika'ya taşıdı. ABD'nin savaş sonrası uluslararası güç hiyerarşisinin zirvesine ulaşması gerek ABD'nin her iki dünya savaşının Avrupa ve Uzakdoğu'da yol açtığı yıkımdan etkilenmemesi gerekse yeni küresel düzenin kurumları ve kurallarını belirleyen aktör olması nedeniyle hız kazanmıştı. Diğer taraftan Sovyetler Birliği'nin yükselişiyle birlikte uluslararası sistem iki karşıt gücün şekillendirdiği yeni bir döneme girmiştir. Sonuç itibarıyla, Ortadoğu ülkeleri açısından Soğuk Savaş uluslararası sistemin iki zıt kutbunun güç gösterisinde bulunduğu, nüfuz alanları kapma yarışının yaşandığı bir dönemi ifade etmiştir. Ne var ki Soğuk Savaş döneminde ABD'ye tehdit oluşturan unsurlar Sovyet karşıtlığı kadar bölgesel gelişmeler, Arap ve İran milliyetçilikleridir. 1958 Lübnan Krizi sırasında Dışişleri Bakanı Dulles, Arap milliyetçiliğinin karşı konulamaz bir sel olduğunu, önlenemeyeceğini ancak ABD'nin koruması gereken yerleri (örneğin İsrail ve Basra Körfezi çevresi) kum torbalarıyla destekleyebileceğini ifade etmiştir (Richman, 1991).

1.1. Truman ve Eisenhower Doktrinleri

Soğuk Savaşın ilk nişanesi, artan Sovyet yayılcılığına karşı ABD'nin Truman Doktriniyle uygulamaya başladığı dış politika stratejisidir. Bir diğer ifadeyle Sovyet bloğunu 'çevreleme' politikası George F. Kennan'ın Uzun Telgrafının (Kennedy, 1990) ardından Mart 1947'de ABD devlet başkanı Harry Truman'ın (1945-1953) Amerikan Kongresi'ndeki konuşmasıyla başlamıştır. Bu konuşmasında Truman, Sovyet yayılcılığını önlemek için komünist olmayan rejimlerin dış yardımlarla desteklenmesi gerektiğini savunmuştur. Böylece Sovyetler Birliği'ne karşı çevreleme politikası Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO), Bağdat ve Balkan paktlarını da içeren çeşitli askeri ittifakların gelişmesini sağlamıştır. Diğer taraftan ABD kongresinin onayıyla komünizmle mücadele için Yunanistan ve Türkiye'ye mali yardım öngörülmüştür. Truman, Mart 1947'den itibaren İngiltere'nin Yunanistan'a yaptığı yardımı keseceğini, İngiltere'nin yerini ise ABD'nin alması gerektiğini ifade etmiştir (Viotti, 2005: 197-198). Truman'a göre, Sovyetler Birliği'nin yayılcı politikası Yunanistan'dan sonra Türkiye'de de nüfuzunu artırmasına, zamanla da etki alanını Ortadoğu'ya kaydırmasına neden olacaktı. Truman Doktrini komünizmle mücadele için öngörülen mali ve askeri yardımları ihtiva eden sıradan bir yasama kararnamesi olmanın ötesinde ABD'nin geleneksel yalnızlık politikasını değiştiren, dış politika retoriğine Sovyetler Birliği'ni çevreleme politikasını kazandıran ve kırk yıldan uzun süre devam edecek olan Soğuk Savaş döneminin nüvesi halini almıştır (Viotti, 2005: 218-220).

Dwight D. Eisenhower (1953-1961) başkan seçildiğinde de dış politikanın öncelikli gündem konusu ABD'nin siyasal etki alanındaki ülkelerde Sovyet nüfuzunun artmasını güçleştirecek politikalar üretmek olmuştur. Dışişleri Bakanı John F. Dulles'in politika anlayışına göre, Soğuk Savaş'ın düşünce yapısı gereği, devletler için tarafsız kalma ya da bağımsız hareket etme kabul edilebilir siyasal davranış biçimleri arasında yer almamaktaydı. Böylece Soğuk Savaş dönemi süresince, devletler ya ABD'nin tarafında ya da karşısında yer alma ikilemiyle karşı karşıya kalmışlardır. Eisenhower döneminde ABD'nin değişen dış politika stratejisi çerçevesinde ilk müdahil olduğu ülke de İran olmuştur. İran'daki İngiliz petrol tesislerini millileştiren ve Şah Muhammed Rıza Pehlevi ile iktidar mücadelesi içine giren Muhammed Musaddık'ı görevden uzaklaştırmak için Ağustos 1953'te düzenlenen Operasyon Ajax, Şah'ın

hâkimiyetini yeniden kurmuştur. İran Şahı zamanla ABD'nin Ortadoğu'daki en önemli müttefiki olmuş, ABD Şah'ın baskıcı rejimine milyarlarca dolar askeri ve ekonomik yardım yapmıştır (Richman, 1991). Diğer taraftan NATO'nun Ortadoğu'daki uzantısı Bağdat Paktı, İngiltere'nin öncülüğünde 1955'te kurulmuş; Türkiye, İran, Irak ve Pakistan'ı bir araya getirmiştir. Bağdat Paktının ardılı CENTO (Merkezi Antlaşma Teşkilatı), NATO ve SEATO'yla (Güneydoğu Asya İşbirliği Örgütü) birlikte ABD'nin Atlantik'ten Pasifik'e uzanan Sovyetler Birliği'ni çevreleme ve Ortadoğu'da nüfuz kurmasını önlemeye yönelik politikanın birer parçası olmuşlardır. Bağdat Paktı Arap devletleri arasında siyasal ayrışma hatlarının oluşmasına neden olurken, umulduğunun aksine Sovyetler Birliği'nin Arap dünyasıyla işbirliğini güçlendirmiştir. Örneğin, Sovyetler Birliği'nin desteğini arkasına alan Cemal Abdülnasır öncülüğünde Mısır, Arapların lider ülkesi konumuna hızla yükselmeye başlamıştır. Abdülnasır'ın Süveyş Kanalı'nı millileştirmesiyle ortaya çıkan kriz ortamında İngiltere ve Fransa çıkarlarını korumak amacıyla İsrail'le de işbirliği yaparak İsrail'in Mısır'a saldırmasını fırsat bilmişlerdir (Sander, 2004: 301-305). Ancak, ABD ve Sovyetler Birliği'nin BM'yle engellemeye çalıştığı İngiltere ve Fransa geri adım atarken, İsrail Mısır'ın Gazze Şeridini yeniden ele geçirmemesi, BM'nin Mısır topraklarında asker bulundurması ve güvenli geçişin sağlanması, ayrıca Mısır'dan İsrail'e sızmaların önlenmesi karşılığında işgal ettiği topraklardan geri çekilmeyi kabul etmiştir (Richman, 1991). Savaş sonunda Süveyş Kanalı'nı İngiliz denetiminden kurtaran Mısır ve Abdülnasır kazançlı çıkmış, Sovyetler Birliği ve ABD, Avrupalı güçlerin saldırganlığının karşısında yer alarak siyasal itibarlarını artırmışlardır (Sander, 2004: 301-305).

1950'lerin ortasından itibaren ABD Ortadoğu'da ikili ve çok taraflı antlaşmalar yoluyla etkinliğini artırmaya devam etmiştir. Bu dönemde ABD yönetiminin Ortadoğu politikasını oluştururken kullandığı kıtasal bölgede Amerikan nüfuzuna yeni meydan okumaların önüne geçilmesidir. Eisenhower'ın Ocak 1957'deki kongre söylemiyle ABD'nin Ortadoğu'nun sorunlarına müdahil olmaya devam edeceği de açıkça ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla Eisenhower döneminde Amerikan müdahaleciliği ABD'nin Ortadoğu'da mukim devletlerin bağımsızlıklarının askeri ve ekonomik yöntemlerle desteklenmesi ve belirlenen hedefler doğrultusunda gerekirse silahlı kuvvetlerin de kullanılması olarak belirlenmiştir (Viotti, 2005: 218-220). Böylece Ortadoğu'daki gelişmelerin uluslararası komünizmin bir parçası olarak değerlendirilmesi Eisenhower Doktrini olarak da adlandırılan dış politika stratejisinin temelini oluşturmuştur. ABD, I. Dünya Savaşı sonrasında bölgede etkili bir siyasal güç olma niteliğini kaybeden İngiltere'nin yerini alan ve petrol kaynaklarının rakip devletlerin eline geçmesini önlemeyi amaçlayan bir hegemon güç olarak görülmüştür (Viotti, 2005: 218-220). Eisenhower Doktrinini 12 Ortadoğu ülkesi kabul ederken, en başta çekinceleri olan İsrail de sonradan bu gruba dâhil olmuştur. Ancak doktrin sadece Lübnan'da hayata geçirilmiştir. 1958 Lübnan Krizi sırasında devlet başkanı Camille Chamoun'un Eisenhower'dan yardım talebi üzerine ABD Lübnan'a 15 Temmuz'da asker çıkarmıştır. Aynı zamanda Eisenhower'ın özel elçisi Robert Murphy sorunu çözmek için Eisenhower, Abdülnasır ve Lübnanlıların da itiraz etmeyecekleri, Fuad Chehab'ın devlet başkanlığına, Chamoun muhaliflerinden Rashid Karami'nin de başbakanlığa getirilmesini sağlamıştır (Richman, 1991). Diğer taraftan Nisan 1957'de Ürdün Kralı Hüseyin, 'uluslararası komünizm' tehlikesinden söz ederek ABD 6. filosunun gölgesinde sıkıyönetim ilan etmiştir. Eisenhower doktrinini uluslararası komünizme karşı ABD'nin Ortadoğu ülkelerine her türlü desteğin sağlanması amacıyla ilan edilmiş olsa da bölgede ne gerçekten komünizm tehdidi ne de komünizmle yönetilen bir devlet mevcuttur. Bu nedenle bölge ülkeleri farklı amaçlar ya da menfaatler gereği ABD'nin siyasal ve askeri gücünü Ortadoğu'da faal hale getirmişlerdir. Örneğin, Mısır'da Abdülnasır iktidarını sağlamlaştırmak için komünistler üzerinde baskı kurarken, 1958 Lübnan Krizi de komünizm tehlikesinden ziyade ülkenin etnik ve dini yapısına bağlı yönetim sisteminin ortaya çıkardığı sorunlar silsilesinin bir sonucudur.

Dolayısıyla Soğuk Savaş dönemi ABD'nin Ortadoğu politikasının temelini oluşturan Truman ve Eisenhower doktrinlerinin önemi ABD'nin Ortadoğu devletlerinin sorunlarına tek taraflı müdahalesini meşrulaştıran ve benzer bir eğilimin de gelecekteki ABD yönetimlerinin Ortadoğu politikasını belirleyeceğine işaret eden dış politika stratejileri olmalarıdır.

1.2. Jimmy Carter ve 'Yeşil Kuşak'

Jimmy Carter'ın (1977-1981) başkanlığı döneminde İran'ın siyasi ve askeri açıdan desteklenerek Ortadoğu'da istikrarın sağlanması ABD'nin Ortadoğu politikasının en önemli argümanlarından. Ancak 1979'da gerçekleşen İran Devrimi ülkenin dış ilişkilerinde ve iç siyasi yaşamında Amerikan nüfuzunun sona ermesine neden olurken, Nixon-Kissinger ikilisinin komünizmi çevreleme politikasının da önemini yitirmesine neden olmuştur. Çünkü İran'daki devrimle birlikte yerel güçlere dayanılarak uygulanan çevreleme politikası Ortadoğu'daki en büyük müttefikini kaybetmiştir. Diğer taraftan, Carter Ocak 1980'deki yıllık konuşmasında Sovyetler Birliği'nin Afganistan'ı işgali sonrasında Basra Körfezine yapılacak bir saldırının ABD'nin yaşamsal çıkarlarına yapılmış sayılacağı ve her koşul altında silahlı kuvvetlerin kullanımı da dâhil olmak üzere, engelleneceğini ifade etmiştir (Viotti, 2005: 237). Ne var ki Carter'ın söyleminin içeriği doktrin kadar yeni değildi. Çünkü Carter'ın açıklamalarının öncesinde, Henry Jackson'ın başkanlığını yaptığı Senato komitesinde Körfez'den petrolün arzına tehlike oluşturacak, dolayısıyla Batı ekonomilerini tehdit edebilecek gelişmelerin geniş çaplı bir savaşın hazırlayıcısı olacağından söz edilmiştir. Aynı şekilde, Dışişleri Bakanı Cyrus Vance da Rehineler Krizi ve Afganistan işgalinin mevcut süreci ve alınan önlemleri hızlandırmakla kaldığını ifade etmiştir (Richman, 1991). Sonuç itibarıyla Afganistan'ın Sovyetler Birliği tarafından işgaliyle oluşan ABD'nin Afganistan ilgisi, ilk olarak, işgale direnen grupları desteklemek şeklinde ortaya çıkmıştır.

Sovyet işgaline karşı yerel grupları destekleme politikası Ronald Reagan (1981-1989) döneminde farklı bir çehre kazanmıştır. Reagan, Afganistan'da ya da Nikaragua'da Sovyet tehdidine karşı savaşan ve hayatlarını tehlikeye atan insanların ABD tarafından destekleneceğini ifade etmenin ötesinde, Afganistanlı muhaliflere CIA (Merkezi Haberalma Teşkilatı) aracılığıyla istihbarat desteği de sağlayarak Carter doktriniyle ivme kazanan yeni Ortadoğu politikasını sürdürmüştür. Afgan direnişi içinde yerel Afgan gruplar kadar diğer ülkelerden gelen yabancı savaşçılar da önemli yer tutmuştur. 1982'den itibaren on yıl süresince, CIA ve Pakistan istihbaratının da katkısıyla, yaklaşık 40 ülkeden 35 bin kişi bu savaşta yer almıştır (Rashid, 1999: 22). Afganistan Savaşı, radikal grupların fikirlerini yayma, örgütlenme, insan gücü ve mali kaynak sağlama konularında istedikleri ortamın oluşmasını sağlamıştır. Örneğin Usame bin Laden, Ayman al-Zawahiri ve Muhammed Atef'le birlikte el-Kaide grubunun çekirdek kadrosu bu dönemde oluşmuştur. Diğer taraftan Pakistan'daki mülteci kamplarında medrese eğitimi alan Pakistanlı gençlerden de Taliban ortaya çıkmıştır (Rashid, 1992). Taliban rejimi, sağladığı düzen içerisinde, 15 yıl süresince savaşın zorluklarını yaşayan Afgan halkı tarafından rağbet görmüştür. 1996'da iktidara gelen Taliban Rejimi, tüm dünyada radikal grupları desteklemenin yanında, el-Kaide'nin Afganistan'ı bağlantı noktası olarak kullanmasına izin vermiştir. Her ne kadar ABD, Burhanuddin Rabbani'yi (1992-2001) Afganistan'ın meşru temsilcisi olarak tanımaya devam etmişse de, Taliban'a da destek vermiştir (Lansford and Covarrubias, 2007:8-13). 7 Ağustos 1998'de, ABD'nin Kenya ve Tanzanya büyükelçiliklerine düzenlenen saldırıların ardından, ABD'nin Taliban ve el-Kaide'ye yönelik tutumu değişmiştir.

1980'de İran-İrak Savaşı başladığında, Batılı ülkelerin soruna yaklaşım tarzı İran'ın çevrenmesi politikası nedeniyle Irak'ın silahlandırılması ve aynı zamanda silah

ticaretinden yüksek kazanç beklentisi olarak ortaya çıkmıştı (Ismael, 2001: 109). Batı'nın tutumu, bir taraftan savaşın uzamasına neden olurken diğer taraftan da 1990 Körfez savaşını tetikleyen unsurlar arasında yer almıştır (Ismael, 2001: 109). ABD, başlangıçta tarafsızlığını ilan etmiş, fakat Rehineler kriziyle kötüleşen İran'la ilişkileri nedeniyle Irak'ı desteklemiştir. ABD'nin Irak'a olan desteğinin savaş öncesinde başladığını iddia etmek de mümkündür. Zira Carter yönetimi, İran'ın askeri gücünün zayıflığını ortaya koyan abartılı raporlarla Saddam Hüseyin'i (1979-2003) İran'ı işgal etmesi yönünde cesaretlendirmiştir. Reagan yönetimi de, Irak'ı İran'ın asker topladığı bölgeler ve İran'dan Irak'a yönelik muhtemel askeri müdahaleyle vereceği zarar konularını içeren istihbarat raporlarıyla desteklemiştir. Irak'ı terörü finanse eden devletler listesinden çıkararak ABD, önce iflasın eşiğine gelmiş Irak'a 500 milyon dolar kredi açmış, Export-Import Bank aracılığıyla da petrol boru hatları döşemek üzere mali destek sağlamıştır. ABD desteği diğer devletlerin savaşa ve Irak'a bakış açılarını da değiştirmiştir (Richman, 1991). İran-Irak savaşı süresince Saddam Hüseyin İngiltere, Fransa, Almanya ve ABD'den ileri silah teknolojilerini ülkesine aktarırken kitle imha silahı elde etme, biyolojik ve kimyasal silahlar ve nükleer silah programı için gerekli altyapıyı oluşturmaya çalışmıştır. Irak bu tür faaliyetleri gizlice yürütmemiştir. Örneğin İsrail'in Bağdat yakınlarındaki Osirak nükleer reaktörüne düzenlediği askeri saldırı, Bağdat'ın nükleer silah programı için Irak'ta çalışan Mısırlı Fizikçi Yahya Mashad ve Kanadalı Mühendis Gerald Bull'un şüpheli ölümleri 1980'li yıllar süresince sıkça medya gündeminde yer almıştı (Ismael, 2001: 110-111). Sonuçta Carter ve ardılı yönetimlerin ABD dış politikası ve uluslararası politikaya etkisi bir taraftan iki Körfez savaşının başlıca sorumlusu Saddam Hüseyin'in desteklenmesi diğer taraftan da 11 Eylül saldırılarına yol açan el-Kaide'nin ve Taliban'ın ortaya çıkmasına neden olan ortamın oluşmasını sağlama şeklinde tezahür etmiştir.

2. Soğuk Savaş Sonrası Amerikan Müdahaleciliği

Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla uluslararası politikanın başlıca sorunu 'Yeni Dünya Düzeninin' nasıl şekilleneceği sorunsalı üzerine olmuştur. Bir tarafta Francis Fukuyama 'tarihin sonu' tezini ileri sürüp, liberalizm ve Batı medeniyetinin zaferini ilan ederken, diğer tarafta Samuel Huntington 'medeniyetler çatışması' öngörüsüyle yeni soğuk savaşın kadim medeniyetler arasında yaşanacağını iddia etmiştir. Bir başka yaklaşım ise mevcut uluslararası düzeni yeni bir soğuk savaştan ziyade çok kutuplu sisteme doğru dönüşümün geçiş süreci olarak tanımlamıştır. İdeolojik tartışmaların gölgesinde Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından geçen on yıl uluslararası politikada ABD'nin gerçekçi (*Realpolitik*) dış politika görüşüyle oluşan süreci ifade etmektedir. Bir başka ifadeyle, George H. W. Bush'un (1989-1993) başkanlığında 'Yeni Dünya Düzeni' ABD'nin ulusal çıkarları bağlamında biçimlenmeye başlamıştır. ABD, ulusal çıkarlarına uygun gelen bölgelerde müdahaleden kaçınmamış, hâkimiyet alanı oluşturmaya çalışmıştır. Oysa ABD birçok çatışma bölgesine ya müdahale etmekten kaçınmış ya da bu bölgelere geç müdahale etmiştir. Örneğin, Afrika'nın sayısız iç savaş ve çatışmalarından uzak duran Amerikan yönetimleri, Bosna ve Kosova'da siyasi ve askeri nüfuzunu artıracak şartlar oluştuğu zaman müdahale etmiştir. Bununla birlikte ABD küresel enerji arzının merkezinde yer alan Ortadoğu'nun iç gelişmelerine karşı hızla müdahalede bulunmuştur.

2.1. İran-Irak Savaşı ve 'Çifte Çevreleme'

Saddam Hüseyin'in Kuveyt'i işgali 1991'de Körfez Savaşının başlamasına zemin hazırlayan nedenlerin başında gelmişti. ABD liderliğindeki uluslararası koalisyon 17 Ocak'ta başlayan 'Çöl Fırtınası Operasyonu' ile 5,5 hafta süren hava saldırılarıyla muharip uçaklar günde ortalama 2 bin sorti yaptılar. 24 Şubat kara harekâtıyla başlayan, 100 saat süren ikinci aşama sonunda, 28 Şubat'ta ateşkes ilan edildi. Irak güçleri 94 bin ile 281 bin arası asker ve yaklaşık 100 bin sivil kayıp verirken, birçoğu

17 Ocak öncesi olmakla birlikte, ABD kuvvetleri 125 kayıp vermişti. Körfez savaşı ileri teknoloji kullanılarak üretilen silahların deneme sahası oldu. Irak'a 43 gün içinde atılan bomba sayısı İkinci Dünya Savaşı'nda Avrupa'ya atılan bomba sayısından daha fazlaydı. Savaştan önce ABD'nin belirlediği 57 stratejik bölgenin bombalanması planına rağmen, savaş sonunda, birçoğu sivil yerleşimler olmak üzere, 700 bölge bombalandı. Çöl Tilkisi Operasyonu Irak'ın bütün altyapısını harap ederken Saddam Hüseyin'in siyasal egemenliğini ise sağlamlaştırdı (Ismael, 2001: 112-113). Körfez Savaşı sonrası istikrarsızlaşmıştı, fakat Saddam Hüseyin rejimi ayakta kalmayı başardı. Bu durumun en önemli nedenlerinden birisi Saddam Hüseyin rejimine karşı güçlü bir muhalefetin ortaya çıkmamış olmasıdır. Savaş sonunda Bush'un cesaretlendirmesiyle ayaklanan Kürtler ve Şiiler ise günün sonunda Saddam'ın hişmine uğramaktan kurtulamamışlardı.

ABD'nin Körfez Savaşı sonrası dış politika stratejisini belirleyen temel yaklaşım 'haydut devletler' olarak adlandırdığı ülkelerin ve bölgelerin çevrelenmesi olmuştur. Bill Clinton (1993-2001) döneminde Ortadoğu'da 'çifte çevreleme' politikası uygulanmaya başladı. Irak ve İran'ın uluslararası arenada yalnızlaştırılması çifte çevreleme politikasının kilit unsuru olarak ön plana çıktı. Katzman'a (2001) göre 'çifte çevreleme' politikası daha en başından itibaren hatalıydı. Çünkü çifte çevreleme politikası başarılı olamazsa, Körfez ülkeleri gücünü koruyan İran ve Irak'ın aynı şekilde karşılık vermesinden çekinerek uzlaşma yoluna gideceklerdir. Eğer çifte çevreleme politikası başarılı olursa, bu defa da Körfez ülkelerinin İran ve Irak'tan kaynaklanan tehdit algılamaları azalacak, dolayısıyla yeniden İran ve Irak'la uzlaşma yoluna gideceklerdi (Katzman, 2001). Bir başka konuya Irak'ın çevrelenmesi ya da Saddam rejiminin devrilmesinin bölgenin istikrarına katkı sağlayıp sağlamayacağıydı. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (BMGK) üyeleri, bir taraftan kitle imha silahlarının azaltılması taraftarı gözükürken diğer taraftan da Ortadoğu'da BMGK üyesi devletlerden iktisap edilen konvansiyonel silahların miktarında gözle görülür artış söz konusuydu. Örneğin Çöl Tilkisi Operasyonu sona erdiğinde Suudi Arabistan 7,9 milyar dolarlık satın alma ile bölgenin en çok silahlanan ülkesi olurken, Birleşik Arap Emirlikleri'nin (BAE) silahlanmaya harcadığı meblağ da 2,5 milyar doların üzerindeydi (Dunne, 2003).

Bir başka husus da Clinton yönetiminin çifte çevreleme politikasının bir başka yönü de Irak'ta Kürtlerin yaşadığı 36. paralelin kuzeyi ile Şiilerin yaşadığı 32. paralelin güneyinde uçuşa yasak bölgelerin ilan edilmesidir. ABD, Körfez Savaşı sırasında ayaklanan Kürtleri ve Şiileri yarı yolda bırakmanın yanı sıra, Saddam Hüseyin'in Kürtlere karşı muharip helikopterleri kullanmasına da göz yummuştu. Irak ordusundan kaçan 1,5 milyon Iraklı Kürt İran ve Türkiye sınırlarına yönelirken, Türkiye ilk başta sığınmacıları içeri almama konusunda kararlıydı. Ne var ki kriz ortamında, Turgut Özal (1983-1993) Kürtlerin sığındıkları dağlık bölgelerden sınırın Irak tarafındaki düzlüğe indirilmeleri ve aynı sahada tampon bölge oluşturulması teklifini George W. H. Bush'a iletmişti. Böylece ABD Irak'ta 36. paralelin kuzeyinde uçuş yasağı ilan ederken, Huzur Harekati'yle da Zaho'da güvenli bölge oluşturma çalışmalarına başladı. Irak'taki uçuşa yasak bölgenin denetimini sağlamak amacıyla da Türkiye'nin güneyine Çekiç Güç adıyla bir askeri kuvvet yerleştirilmişti. Sonuçta Kürtler hızla Kuzey Irak'a dönmeye başladılar. Eylül 1991'de kara birliklerinin çekilmesiyle birlikte, 2. Huzur Operasyonu ya da Çekiç Güç adıyla bilinen aşamayla da, Çekiç Güç İncirlik ve Piriçlik'te konuşlanan 77 uçak ve helikopterlerden oluşan bir askeri kuvvet haline gelmiştir. Çekiç Güç'ün tartışmalı varlığıyla ilgili yorumlar, özellikle Çekiç Güç'ün Irak'ın kuzeyinde otorite boşluğunun ortaya çıkmasına ve Kürt devletinin oluşumuna neden olması noktasında yoğunlaşmıştır (Uzgel, 2002: 260-262).

2.2. 11 Eylül Sonrası ABD'nin Ortadoğu Politikası

11 Eylül 2001'de Dünya Ticaret Merkezi ve Pentagon'a düzenlenen saldırılar sonrasında ABD dış politikasının 2002 Ulusal Güvenlik Strateji Belgesi belirlemiştir. Strateji belgesi, özgürlük, demokrasi gibi ABD toplumunun değerlerini yüceltmekle birlikte, ABD'nin askeri ve siyasal gücünün tek-tarafılılığına ve hegemonyasına da vurgu yapmaktadır. Örneğin strateji belgesinin üçüncü bölümünde "ittifakların küresel terörizmi mağlup edecek" şekilde güçlendirilmesinden bahsedilmekte; sonraki bölümde, diğer devletlerle "bölgesel çatışmaları önlemek" için işbirliği yapmak; "düşmanlarının ABD'yi ve müttefiklerini kitle imha silahlarıyla tehdit etmesini engellemek", "küresel ekonomik büyümeyi artırmak... Kalkınma dairesini genişletmek... için demokrasi altyapısını kurmak", "dünyanın diğer önemli güç merkezleriyle işbirliğini genişletmek" ve "Amerika'nın ulusal güvenlik kuramlarının 21. yüzyılın meydan okumalarına göre yeniden dönüştürmek" şeklinde özetlenebilecek hedefler üzerinden ABD'nin yeni dış politika stratejisi kurgulanmıştır (Leffler, 2003).

11 Eylül saldırıları sonrasında bir taraftan ulusal güvenliğin yeniden tesis edilmesi diğer taraftan da küresel savunma anlayışının ön plana çıkarılması, ABD'nin meşru müdafaa hakkını sonuna kadar savunacağını göstermiştir. Strateji belgesiyle birlikte ABD'nin, küresel hegemonyasına karşı meydan okumaları önceden önlemeye yönelik, tek taraflı hareket edeceği izlenimi de doğmuştur. Bir diğer ifadeyle Bush Doktrini olarak da adlandırılan ABD dış politikasının yeni stratejisi, 'küresel terör', 'haydut devlet' (*rogue state*) ve 'önleyici vuruş' (*pre-emptive strike*) kavramlarıyla özdeşleşen, sorunlu bölgelere ivedilikle müdahale şeklinde ortaya çıkmıştır. Strateji belgesinin uluslararası ilişkiler açısından önemiyse kullandığı kavramlarla Soğuk Savaş sonrası geçiş sürecini sona erdiren Amerikan küresel hegemonyasının parametrelerini belirlemesidir. Nitekim Strateji belgesinde de küresel teröre karşı yeni ve verimli bir uluslararası ilişkiler anlayışı oluşturulması ve mevcut uluslararası ilişkileri 21. yüzyılın meydan okumaları göz önünde bulundurularak yeniden tanımlanması gerektiği üzerinde durulmuştur (NSS, 2002). ABD'nin güvenlik eksenli dış politikasının bir diğer yönü de George W. Bush'un (2001-2009) söylemiyle "saldırılı gerçekleştiren teröristlerle, onları koruyup kollayanlar arasında ayırım yapmayacaklarını" ifade etmesi, dolayısıyla Soğuk Savaş'ı andıran bir karşıtlığın ortaya çıkmasıdır (NSS, 2002: 5). Ayrıca strateji belgesi, ABD'nin söz konusu saldırılar neticesinde tehdit algısını da revize ederek 'Küresel Düşman'ı tanımlama yoluna gitmesidir.

Küresel düşman tanımına göre Soğuk Savaş sonrası ortaya çıkan bazı devletler dünya uygarlığının ortak değerlerine ve küresel düzene karşıdırlar. Söz konusu devletler kendi halklarını baskı altında tutmakta, kaynaklarını yöneticilerin çıkarlarına yönelik kullanmakta, uluslararası hukuka uymayıp komşularını tehdit etmekte, uluslararası anlaşmaları ihlal etmekte, gelişmiş askeri teknolojilerle bağlantılı kitle imha silahları elde etme gayreti içerisinde ve aynı zamanda küresel terörizmi desteklemektedirler (NSS, 2002: 14). Daha da önemlisi temel insani değerleri reddetmekte ve Amerika'dan ve onun dayandığı her şeyden de nefret etmektedirler (NSS, 2002: 14). ABD'nin ulusal strateji belgesi Soğuk Savaş sonrası uluslararası düzenin yeniden şekillenmesinde ABD yönetimine hukuki ve normatif bir meşruiyet alanı oluşturduğu görülmektedir. Ayrıca terörle savaş stratejisiyle Bush yönetimi "ABD'nin ve vatandaşlarının çıkarlarını tehdit eden odakları ileri boyutlara ulaşmadan teşhis ve imha yoluna gideceğini ve bu konuda gerekli olduğunda tek başına hareket etmekte tereddüt göstermeksizin, kendini koruma hakkını kullanarak bu teröristlere karşı önceden davranıp ABD ve vatandaşlarına zarar vermelerini önleyeceğini" açıkça ifade etmiştir (NSS, 2002: 5).

ABD'nin 17 Eylül 2002'de ilan ettiği bu stratejinin uluslararası politika açısından üzerinde düşünülmesi gereken sonuçları vardır. Öncelikle strateji belgesinde muğlak

bir terörist tanımlaması yapılmış, ülkelerin önceliklerine ve çıkarlarına göre bu tanımlamayı kullanmalarının önü açılmıştır. İkinci olarak, terörizmin bireysel ya da grup düzeyi dışında devletler ölçeğinde değerlendirilmesi, ulus-devlet'in birey ve grup düzeyine indirgenmesi neticesini ortaya çıkarmakta; böylece birey ve gruplara karşı yapılabilecek her eylem devletlere karşı da yapılabilmektedir. Üçüncü olarak, haydut devlet tanımlamasıyla terörist devletler ortaya konularak, bu devletlere karşı psikolojik savaş başlatılmakta ve bu durumda kuvvet kullanma yolundaki ilk adım olarak ifade edilmiştir. Son olarak, uluslararası sistem içinde yer alan siyasal, sosyal ve teknolojik değişimlerden yola çıkarak uluslararası ilişkilerin yeniden tanımlanacağı ve uluslararası sistemin yeniden düzenleneceği ifade edilmiştir.

2.3. Irak'ın İşgali

Irak'ın işgaline giden yolda en önemli aşama George W. Bush'un 29 Ocak 2002 konuşması oldu. Bush, İran ve Kuzey Kore ile birlikte Irak'ı 'şer eksenli' devletleri arasında tanımlamakta, Taliban rejiminin devrilmesiyle, ABD'nin dikkatini Irak'ın silahsızlandırılmasına ve Saddam Hüseyin rejiminin değişmesine çevirmişti. 2002 sonbaharında, Tony Blair'in desteğiyle, BMGK'da Irak'ın kitle imha silahlarının denetlenmesi konusu yeniden gündeme taşındı. ABD ve İngiltere'nin tutumu, Blair tarafından Avam Kamarasına Saddam Hüseyin'in biyolojik ve kimyasal silahlara sahip olduğu, nükleer silahlar ve füze sistemlerini ele geçirme konusunda da yoğun çaba içerisinde olduğunu ifade ederek açıklamıştı. İngiliz hükümeti ve CIA'e göre, Irak en geç 5-7 yıl içerisinde nükleer güce sahip olma aşamasına geçmiş olacaktı (Dunne, 2003: 270-271). Her ne kadar, ABD yeniden BM'ye başvurma yoluna gittiyse de, 1998 'Irak'ı özgürleştirme' yasası ve ABD Kongresi'nin Ekim 2002 tarihli 'Irak'a karşı silah kullanma' yetkisi, ABD'nin iç siyaset gündemi çerçevesinde, 11 Eylül sonrası takip ettiği dış politika stratejisinin de bir parçası olarak, Irak politikasını da belirleyeceği yönündeydi. George W. Bush'un 12 Eylül 2002 tarihli BM konuşması da ABD'nin bağımsız ve tek-tarafli hareket edeceği yönündeydi. 12 Eylül tarihi ise Usame bin Laden ve Saddam Hüseyin'i ilişkilendirme açısından özellikle seçilmişti. Bush'un yıllık konuşması da diğer hükümetler harekete geçmese de ABD'nin kendi bildiği şekilde sorunu çözeceği yönündeydi. Sonuçta, Bush'a göre BM, ABD'nin siyasal tutumunun meşruiyetini sağlamak için bir araç olmaktan öteye geçmiyordu.

1441 sayılı karar, BMGK'den oybirliğiyle geçti. BM kararı Irak'ın kitle imha silahları bulundurma ve balistik füze sistemlerine sahip olma konularında ilgili hükümleri ihlal ettiği yönünde oldu. Irak silahsızlanma yükümlülüklerini yerine getirmek için Birleşmiş Milletler Gözlem, Doğrulama ve Teftiş Komisyonu (UNMOVIC) ve Uluslararası Atom Enerjisi Kurumu'yla (IAEA) işbirliği yaparak silah envanterini çıkartmak ve BMGK'ye sunmakla yükümlüydü. Sonuçta, 1441 sayılı kararlar Irak yönetimi BM tarafından tanınan son şansı değerlendirmek veya yükümlülüklerini ihlal ederek BMGK kararının sonuçlarına katlanma ikilemiyle karşı karşıya kaldı. 1441 sayılı kararın BMGK'den geçmesiyle kararın içeriği ve yorumlanmasıyla ilgili tartışmalar da önem kazandı. BMGK kararında kullanılan dil, silah kullanma yetkisi hakkındaki belirsizlik, Irak'ın kitle imha silahlarının ortadan kaldırılmasını öngören önceki kararların mevcut kararı anlamsızlaştırması ve BMGK üyelerinin silah kullanma konusunda uluslararası hukuktan kaynaklanan bir yetkiye sahip olup olmadıkları konuları tartışılmıştır. Dolayısıyla, 1441 sayılı BMGK kararına rağmen, silah kullanma yetkisi için ek karar alınması gerekiyor muydu? Bu sorunun cevabı, ABD'nin İkinci Dünya Savaşı sonrası Ortadoğu politikasında saklı olmakla birlikte, Irak'ın işgaliyle hızlanan süreçte 11 Eylül saldırısının da müstakil tetikleyici bir unsur olarak ortaya çıktığını ifade edilebiliriz. Yine de, 11 Eylül sonrası ABD'nin dış politika stratejisinin soğuk savaş yıllarından itibaren uygulanan Ortadoğu politikasının bir devamı olduğunu kolaylıkla iddia edebiliriz. 11 Eylül sonrası ABD'nin dış politika stratejisi, öncelikle Saddam Hüseyin rejimini denetim altına alacağını ve aynı strateji

gereği, ancak bu defa 'terörle savaş' retorikleriyle, Ortadoğu'nun sorunlarına müdahil olmaya devam edeceği yönündedir (Dunne, 2003: 270-271).

Sonuç

Soğuk Savaş sonrası ABD'nin dış politika stratejisi, 11 Eylül'den itibaren Washington'a hâkim olan anlayışın Amerikan tarihine özgü kavramlarla, tedricen oluşan yeni tehdit algılamalarını harmanlayan bir dönüşüm sürecinin içinde olmasıdır. Bu süreç içerisinde ABD 'demokratik idealizm', 'özgürlük' gibi kavramlarla 'terörle savaş', 'önleyici vuruş' söylemini bir arada anıp dış politikasını belirlemiştir. Bir diğer ifadeyle, Bush Doktrini küresel terörle mücadele (el-Kaide, Taliban) için Afganistan'da, kitle imha silahlarını ortadan kaldırmak gayesiyle Irak'ta uygulama alanı bulmuştur. ABD'nin Ortadoğu'ya yönelik dış politikasında Soğuk Savaş'ın ilk yıllarından günümüze kadar bir süreklilik mevcuttur. ABD dış politikasının farklılaşmasına neden olan boyutu, Soğuk Savaş dönemine nispeten 11 Eylül sonrası Amerikan müdahaleciliğinin tek taraflı ve hukuki dayanağı şüpheli müdahalelerle sahada uygulama alanı bulması; bu durumun da meşruiyet krizine yol açmasıdır. Ne var ki, tek taraflı müdahalelerin hukuki meşruiyet şartları bir tarafa, 11 Eylül sonrası oluşan uluslararası düzenin Ortadoğu ya da diğer bölge dışı ülkeleri ilgilendiren yönü, meşruiyeti şüpheli müdahaleler karşısında, başarısız devletler olarak da adlandırılan, yönetimlerin hızla zemin kaybetmeleridir. Bu durum müdahalede bulunulan ülkelerde insani krizleri ortaya çıkarırken, komşu ülkeler ve içinde buldukları bölgelerde de çeşitli güvenlik krizlerine yol açmaktadırlar. Hollis'in (2003) ifadesiyle, Irak'ın başına gelen, sadece Irak halkı ve bölge için değil, Soğuk Savaş ve 11 Eylül sonrası dünya düzeni için de önem arz etmektedir.

Ancak ne var ki, ABD dış politikasının incelenmesi, herhangi bir devlete ait farklı dış politika stratejilerinin analizinden ziyade; tarihsel süreç içerisinde küresel hegemonya peşinde koşan bir devletin dış politika tercihleri bakımından da değerlendirilmelidir. Tarih sahnesinde, büyük güçlerin yükselişi ve çöküşü ifadesiyle tanımlayabileceğimiz ve yüzyıllar süren tarihsel süreçlerde, en başta hegemon gücün geniş çaplı askeri ve siyasal nüfuz alanını koruması için ekonomik kaynakların gerekliliğine dikkat çekmek gerekmektedir. Nitekim tarihte küresel hegemonya çağları kendine özgü (pax Romana, pax Britannica) bir istikrar ve düzen içermişlerdir. Muadil bir düzen anlayışı 11 Eylül sonrası Amerikan yönetimlerinin, küresel terörle mücadele söylemiyle başlattıkları dış politika stratejisiyle oluşmuştur. Ancak uluslararası hukuku ve işbirliğini göz ardı eden tutumuyla, pax Americana uluslararası kamuoyunun menfi bir gelecek tasavvur etmesine neden olmaktadır.

11 Eylül saldırıları öncesinde de yerkürenin birçok köşesinde, ABD hedeflerine yönelik terör olayları yaşanmaktaydı. 11 Eylül saldırılarını farklılaştıran husus, mevcut terör tehdidinin ortadan kaldırılmasının sağlanması yerine; terörist ve radikal gruplar, kitle imha silahlarının mevcudiyetinden şüphe edilmesi ve bu unsurları barındıran 'haydut' devletler üçgeninde bir nedensellik bağının inşa edilmeye çalışılmasıdır. 11 Eylül ile yeni keşfedilen bu sözü edilen gerçeğin ironik tarafı, Afganistan, Irak ya da İran gibi ülkelerin kaderinin, enerji kaynakları ya da enerji arzı açısından ABD hegemonyasının sürdürülmesini ilgilendiren, mezkûr illiyet bağıyla birer askeri hedef olarak seçilerek, yıllardan beri uluslararası politika gündeminin merkezine yerleştirilmeleri olmuştur. Terörle savaş stratejisiyle uyguladığı dış politika, aslında ABD'nin yarım yüzyıl önce inşa etmeye başladığı yeni küresel düzenin bir dönem Vietnam'da ve Kore'de; ya da arka bahçesi olarak tanımladığı Güney Amerika'da; son dönemlerde de Ortadoğu'da tebarüz eden, bağımsız ülkelerin iç işlerine müdahale anlayışının bir sonucu olarak değerlendirilmelidir.

Sonuç olarak, ABD'nin hâkim dış politika stratejisi gereği, küresel sorunları çözmek için bağımsız ülkelerin iç işlerine tek taraflı müdahaleciliği, terörle mücadele iddiasıyla

uluslararası politikanın gündemine taşınması sorunlu bir bakış açısını yansıtmaktadır. Kökenleri Soğuk Savaş dönemine özgü siyasal tutum geliştirilmesi, fasılasız düşman tanımlaması, üzerine inşa edilmiş son dönem ABD dış politikası; 11 Eylül'den itibaren seçilen ABD yönetimlerine örnek teşkil etmekte; bağımsız ülkelerin iç işlerine karışma anlayışı, hâlihazırda çelişkiler içeren ABD'nin Ortadoğu politikasının, günümüzde yeni fakat hukuk dışı teamüllerle sürdürülmesine sebebiyet vermektedir.

Kaynakça

- Covarrubias, J., ve T. Lansford (2007). **Strategic Interests in the Middle East: Opposition or Support for US Foreign Policy**. London: Routledge.
- Dunne, M. (2003). "The United States, the United Nations and Iraq: multilateralism of a kind", *International Affairs*, 79/2.
- Gendzier, I. (2002). "Invisible by design: U.S. Policy in the Middle East", *Diplomatic History*, 26/4, Güz.
- Gilpin, R. (1981). **War and Change in World Politics**. New York: Cambridge University Press.
- Goldschmidt, A. Jr. (1995). **A Concise History of the Middle East**. Westview Press.
- Hayden, Patrick, Tom Lansford ve Robert P. Watson (der.) (2003). **America's War on Terror**. Aldershot: Ashgate.
- Hollis, R. (2003). "Getting out of the Iraq trap", *International Affairs*, 79/1.
- Ismael, T. Y. (2001). **Comparative Politics of the Middle East**. Famagusta: Eastern Mediterranean University Press.
- Katzman, K., vd., (2001). "The end of dual containment", *Middle East Policy*, 8/3, Eylül 2001.
- Kennedy, P. (1990). **Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri**. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Leffler, M P. (2003). "9/11 and the past and future of American foreign policy", *International Affairs*, 79/5.
- The National Security Strategy of the United States of America (2002). www.whitehouse.gov/ncs/nss.html
- Oran, B. (der.) (2002). **Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar**. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Richman, S. L. (1991). "Ancient history": U.S. conduct in the Middle East since world war II and the folly of intervention, *CATO Institute Policy Analysis*, No: 159, 16 Ağustos. <https://www.cato.org/publications/policy-analysis/ancient-history-us-conduct-middle-east-world-war-ii-folly-intervention>
- Rashid, A. (1999). "The Taliban: Exporting extremism", *Foreign Affairs*, 78/6, Kasım-Aralık.
- Report of the Presidential Study Group (2005). **Security, Reform and Peace, The Three Pillars of US Strategy in the Middle East**. Washington: The Washington Institute For Near East Policy.
- Sander, O. (2004). **Siyasi Tarih: 1918-1994**. İstanbul: İmge Yayınları.
- Viotti, P. R. (2005). **American Foreign Policy and National Security, A Documentary Record**. New Jersey: Pearson Prentice Hall.